

A zene jövője

Írta: Siklós Albert,
zeneakadémiai tanár

A múlt század negyvenes éveinek elején két ifjú muzsikus vitatta meg a comoi tó partjának egyik villájában a Zukunftsmusik várható kialakulását. A két rajongó mester: Wagner és Liszt volt. Fanatikusan hittek elméletükben, és pontosan körvonalazták annak a stílusnak minden alkotó elemét, amit ma neoromantika néven könyvelünk el.

Ez a „Zukunftsmusik” ma már a múlté, sőt túl vagyunk már azóta az impresszionizmuson, a naturalizmuson is, stílusokon, melyek az utolsó negyven esztendőben bontakoztak ki előttünk.

Amit a ma muzsikájának nevezünk, ezt a sokat ócsárolt, sokat magasztalt, barbár hangorgiát három komponensből képzelhetjük összetéve. Ez a muzsika elsősorban reakció a múlt század neoromantikájával szemben. Wagner hallatlan zenei autokráciája, mely a világháború kitöréséig szinte lenyűgözte, béklyóba szorította az egész kultúrvilág zeneéletét s megbénított minden új kísérletet és új törekvést. Ezért üzent hadat a ma zenéje a neoromantika édeskés, érzéki, ábrándozó hangulatainak, érzelmi túlfűtöttségének. Szembeszállt azonkívül azokkal az eszközökkel is, melyekkel a neoromantikusok dolgoztak: a harmóniával, a hangszerek buja színezetének tudatos kihasználásával. Eddig a ma zenéje még nem alkotott újat, nem hozott semmi friss, üdítő új elemet. Egyelőre megelégszik a suszterinas nyelvöltögélésével és hosszúorr-mutatásával: parodizál, persziflál, kigúnyolván a romantikus pátoszt. Ha Hindemithnek és társainak műveit halljuk, szinte csodálkozunk azon a

merészségen, mellyel a mondottakat tervszerűen keresztülviszik műveikben. Nagy merészség is eljárásuk, mert ilyen fölénnnyel csak annak van joga ironizálni, aki már tökéletesebbet, különbet alkotott annál, amit grimaszokkal tisztel meg.

Ennyit a ma zenéjének érzelmi tartalmáról. Ami zenei technikáját illeti, ezt legjobb esetben az anarchia szóval jelölhetjük meg. A zürichi modernnek tárlatán láttam egy képet: portré volt a címe. A vászon közepén rosszul megfestett, hullafoltos, csontvázszerű kéz, felső jobb sarkában hatalmas lila színű sasorr, bal sarkában meredt szempár és a jobb alsó részén egy második elemista modorában megfestett nikkell zsebóra. Erre a portréra gondolok mindig akaratlanul, ha Hindemithnek és társainak valamelyik epés, cinikus, semmitmondó, legtöbbször unalmas mesterművét hallom. Technikájuk azonos a portré megfestést módjával. Sok tekintetben üres blöff, melynél a megalkotásához szükségeltetett bátorsági fok jóval nagyobb, úgy a szépségtartalomnál, mint a technikai készségnél és költői inspirációnál. A neoromantikától való eltávolodási törekvés persze átalakította gyökeresen a muzsika múltszázadvégi ritmusát, hangszínét és szerkezetét is. Valami barbár félvad, ritmikai toporzékolás, rikoltó, nazális és az ütőhangszerek lármájára alapított zörej a legjellemzőbb elemei. Klasszikus táncok stilizálása helyeit kávéházak és bárók metodikája tört be a műzenébe, egzotikus kontinensek jazzmuzsikája, a tangó, a foxtrott, a shimmy és a ragtime szinkópái és ritmikus eltolódásai. Mintha a romantikától való menekülésben szándékosan keresnék a zenei trivialitást, mely mentes minden elérzékenyüléstől.

Zsákuccába került a ma zenéje; ezt pártkülönbség nélkül el kell ismernie minden objektív gondolkodónak, ha éles szemmel figyeli Európa hangversenytermeinek modern produktumait.

Ha föl akarjuk lebbentem a jövő titkának fátyolát, megint csak a történelemhez kell folyamodnunk.

Az események megismétlődésébe vetett hit adhat csak választ arra a kérdésre: milyen irányban fejlődhetik a jövőben a muzsika? Hasonló gyors elkanyarodásokkal találkoztunk már a múltban is. A 14. század Ars nova-ja nem volt más, mint felszabadulás az ugyancsak zsákuccába került spekulatív muzsikától, amikor a zene költői tartalmát az előző század komponistái elsekélyesítették túlhajtott kontrapunktikus technikázással. A 16. század végén beköszöntött Nuovo Musiche se volt más, mint negáció, tiltakozás az imitációs stílus túlhajtásai ellen. Ekkor teremtette meg a renaissance a megváltó monodiát és megszületett az új műfaj: az opera.

Ma, egy évtizeddel a békekötés után ugyanott tartunk, mint a zene most vázolt forrongási korszakában. El kell jönnie egy nagy mesternek, aki egy új hangot üt meg, új formát eszel ki, egyszóval alkot, és nem helyezkedik a kényelmes tagadás álláspontjára. Ennek az új hangnak várható mibenlétében persze eltérőek a vélemények. Sokan azon az állásponton vannak, hogy miként a népek politikai mentalitásában, a művészetben is egy erős nacionális áramlat váltja meg úgy a képzőművészeteket, mint a zenét eddigi kisiklásaitól. Ennek a nacionalizmusnak gyökere a népzene; lassú beszűrődése a műzenébe már a múlt század végén kezdődött meg, különösen az északi népeknél, (Grieg, Sinding) és az oroszoknál. (Csajkovszkij, Muszorgszkij és Glazunov.)

Valószínűbb, hogy az átalakulás sokkal gyökeresebb lesz; nem fog megelégedni pusztán a melódia képzésmódjának átváltozásával. Meg fog változni, át fog alakulni egész hangrendszerünk, egész zenei gondolkodásunk. A 12-fokú skálára fölépített melodikus és harmonikus kombinációk kiélték magukat. A 12 félhang kombinációja úgy az abcissza, mint a koordináták irányában kimerült. Itt újat hozni a lehetetlenséggel határos. Húsz év óta kísérleteznek már (Hába, Stein és mások) a negyedhangú, az ú. n.

hiperkromatikus- és a hatodhangú-skálák meghonosításával. Egyelőre kevés sikerrel, mert fülünk még nehezen szokik hozzá ily finom megkülönböztetésekhez, de annál több reménységgel, hiszen e hangsorok alkalmazása beláthatatlan távlatot nyújt úgy a zene-költőnek, mint az előadóművésznek. Képzeliük el, mennyire megnövekszik a kombináció lehetősége a kombinatív elemek ilyen szaporulatával Mennyi finom dallamképzési és harmonizálási lehetőség adódik a negyedhangok és hatodhangok beiktatásával. A megváltozott színesebb metodika, valamint a harmóniák differenciáltabb keresési lehetősége egy új stílushoz fog vezetni, melynek körvonalait ma már minden muzsikus tisztán látja, aki e téren — egyelőre még bátortalanul — kísérletezett.

Megint csak a történelemre kell utalnunk, a 18. század elejére, mikor a mai 12-foku temperált hangolást szankcionálták. Bach ifjúkorában élte át azt a vajúdási korszakot, mely a különböző temperált rendszerek egyesítéséhez vezetett. A Wohltemperiertes Klavier korszakalkotó volt a különféle, addig használhatatlan hangnemek egyenrangúsítása terén. Amint átment a köztudatba, egyszerre megszűnt minden vita és a hangszeres muzsika soha nem sejtett rohamos fejlődésnek indult.

Ha sikerül a tizenkettőnél több hangra tagolt oktávköz problémáját megoldani, ugyanannak a folyamatnak lehetünk tanúi, mint azok, akik a 18. század második felét élték át. Meg fog szünni a jelenkor nyugtalan, izgalmas tapogatózása, el fog némulni a muzsikában ez az idegekbe hasító disszonantakeresés s a változott melódiaképzés és harmónikus konstrukció önmagától oldja meg majd azokat a stílusproblémákat is, melyek ma még elterelik komponistáinkat a helyes út megválasztásától.